

Kur dabar plk. Saladžius - nežinau. Su juo taip pat tik tą vienintelį minėtą kartą tesu matėsis.

Minėtas Vyriausias ginkluotųjų pajėgų štabas buvo Vaizganto g-vėje, netoli radijo stoties (namo numerio neprisimenu) Kas jame dirbo, tiksliai nežinau, tačiau manau, kad plk. Mažik Mačiokas, ir Saladžius tikrai ten dirbo. Galimas dalykas, kad ten dirbo ir plk. Tautvilas, kurį tuo laiku aš mačiau ten sukinėjantis, bet kad jis plk. Tautvilas, ~~tai aš sužino-~~ jau tik vėliau, kada jis dirbo Liet. Aktyvistų Fronto štabe.

\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_

Maždaug savaitei, o gal pusantros, praėjus nuo karo pradžios, pradėjau teirautis kaip čia viskas Kaune dėjos, nes būnant radijo stotyje nieko nežinojau.

Buvęs Aukštaičių g-vė Aktyvistų Fronto štabas jau buvo atsikėlęs į Duonelaičio g-vę, 24, ir čia leido laikraštį "Laisvę". Čia užėjus radau nemaža pažįstamų: Žukauską, Stasiukaitį, Gailiūną ir kt. Tuoju pat Žukauskas kvietėsi čia dirbti ir mane. ~~Aš~~ Tuoju nesutikau, tačiau įsivėlęs į tą sukuri, nė pats nepajutau kaip pradėjau jame dirbti. Ką dirbau ir kokiame skyriuje, man buvo neaišku, nes pradėjau <sup>[nebuvo]</sup> ne tik statuto, bet ir jokių taisyklių darbui, ką labai ryškiai pastebėdavo atvykę žmonės iš provincijos.

Vėliau buvo svarstomas statuto Klausimas. Čia daug reikšmės turėjo ltn. Dambrauskas <sup>[Laurijonas]</sup> žodis, kuris, būdamas Vokietijoje, sakėsi, kartu su Škirpa, dirbęs prie statuto paruošimo. Galutinai, rodos, buvo padaryti 4 skyriai: 1) or-

- 14 -

organizacinis, 2) administracinis, 3) karinių pajėgų ir 4) spaudos ir propagandos. Smulkesnio skyrių padalinimo neprisimenu. Organizacinio skyriaus viršininku buvo džioj Žukauskas, administracinio - Dambrauskas, karinių pajėgų - plk. Mačiokas ir Spaudos ir propagandos - Stasiukaitis. Aš pradėjį dirbau organizaciniame skyriuje, o paskui perkėlė į karinių pajėgų skyrių, tačiau čia nedirbau nė vienos dienos.

Aktyvistų Pronto štabe dirbo gana daug žmonių. Kai kuriuos iš jų prisimenu, būtent: advokatas Tumas, kuris buvo lyg ir savotiška galva štabo, ypač kada reikėjo kokių nors reikalų turėti su vokiečiais, kur jis yra dabar - nežinau. Paskutinį kartą jį mačiau, rodos, 1943 m. <sup>ar</sup> pavasarį, vasarą, Kaune, g-vėje, bet nekalbėjau.

Spaudos ir Propagandos skyriuje, be Stasiukaičio, dar dirbo studentai Kačanauskas ir Gailiūnas. Kur dabar yra Kačanauskas, nežinau. Paskutinį kartą jį mačiau 1943 m., rodos, g-vėje, nesikalbėjau; kur anksčiau gyveno, nežinau.

Neprisimenu kuriame skyriuje dar dirbo Pikčilingis. Vardo ir gyvenamosios vietos nežinau, tada buvo statybos ar technologijos fakulteto studentas. Paskutinį kartą mačiau, rodos, tik 1943 m. pirmoj pusėj, universitete, bet nesikalbėjau. Kur jis dabar, nežinau.

Ltn. Dambrauskas, kuris be administracinio skyriaus v-ko pareigų dar eidavo pas vokiečius kaip vertėjas, 1942 ar 1943 m. išvyko į Vokietiją kaip tarpininkas tarp

išvežtųjų darbininkų ir vokiečių administracijos. Paskutinį kartą jį mačiau 1944 m. pavasarį Kaune, vokiečių kariūnų uniformoje, leitenanto laipsnyje. Kur jis dabar nežinau.

Kaip sekretorius štabe dirbo studentas technologas ar statybininkas Pukas (vardo nežinau). Paskutinį kartą jį mačiau, rodos, 1944 m. birželio mėn. g-vėje. Sustojau tik tiek, kad atsisveikinačiau. Kur jis dabar, nežinau.

Kaip mašininkė štabe dirbo Bražėnaitė. Paskutinį kartą ją mačiau 1943 m. vasarą, nesikalbėjau. Dabar, rodos, ji yra Vokietijoje, nes universitetą uždarius ji išvažiavo ten studijuoti.

Kaip mašininkė Kauno štabe buvo stud. Vitartaitė ar Vintartaitė, kuri dabar, manau, irgi yra Vokietijoje, nes universitetą uždarius ji taip pat ten išvažiavo studijuoti.

Kauno miesto ir apskrities štabe dirbo kaip v-kas Valiulis, kuris tuo laiku dirbo statybos ar technologijos fakultete asistentu, o gal laboranto darbą. Paskutinį kartą jį mačiau, rodos, 1943 m. vasarą. Kur jis dabar, tikrai nežinau, bet rodos, kad šių metų pavasarį jį vokiečiai areštavo.

Liet. ~~akt.~~ <sup>pr.</sup> Pronto štabe dirbo ir K. Ambrozaitis, rodos, ūkio viršininko pareigose. Paskutinį kartą jį mačiau Raseiniuose, š.m. liepos mėn. pradžioje. Kur jis dabar nežinau.

sitraukiau ir išvažiavau į tėviškę.

Tuo pat laiku iš Aktyvistų fronto štabo pasitraukė ir Kazys Ambrozaitis, o jo vieton atėjo dirbti Čepas (vardo neprisimenu). Čepą pažinojau tik tiek, kad jis anksčiau, man dar būnant gimnazijoje ar ~~šaro~~ mokykloje, Raseinių dominikonų vienuolyne buvo broliuku. Kur jis dabar - nežinau. Po persiskyrimo Aktyvistų štabe esu jį ar porą kart sutikęs, bet nieko su juo nekalbėjau.

Kartu su Čepu, rodos, kad tame pačiame skyriuje, dirbo ir Juoščeris. Anksčiau jo taip pat nepažinojau, o pasitraukę iš Liet. Akt. fronto štabo nė vieną kartą nesu su juo kalbėjęs ir, kur jis yra dabar - nežinau.

Prisimenu, kad štabe būdavo ir stud. technologai ar statybininkai Karosas ir Saladžius. Kuriame ji skyriuje dirbo, nežinau. Taip pat nė vieno iš jų nesu arčiau pažinęs ir nei Aktyvistų štabe, nei vėliau su jais nesu kalbėjęs. Saladžius, rodos, buvo plk. Saladžiaus sūnus. Kur jie/du dabar - nežinau.

Ltn. Valeika dirbo Liet. Akt. fronto štabo kariniame skyriuje. Daugiau apie jį nieko nežinau, nes su juo nebuvau visiškai pažįstamas. Ku<sup>o</sup> jis dabar taip pat nežinau.

Apie Lietuvos Aktyvistų fronto žmones provincijos skyriuose nieko daugiau negaliu pasakyti, kaip kad esu davęs ankstyvesniuose savo parodymuose, todėl apie juos ir nerašau.

- 18 -

Iš partizanų vadų, be anksčiau paminėtųjų pirmuose šodiniuose parodymuose, dar prisimenu lt. Maželį ir Starkų. Pirmasis buvo "Metalo" fabrike, o Starkus veikė kažkur Žaliakalnyje. Kur dabar yra Starkus, nežinau. Pastutinį kartą jį, rodos, esu matęs 1943 m. pavasarį ar vasarą, bet visiškai su juo nesikalbėjau. Kur jis dabar - nežinau.

\_\_\_\_\_ = \_\_\_\_\_

✓ 1941 m. liepos mėn., rodos, viduryje, išėjęs iš Liet. ~~akt.~~ fronto, parvažiavau į tėviškę ir čia gyvenau gana ilgą laiką niekur nesikišdamas. Prasidėjus mokslo metams vėl atvažiavau į Kauną, perstojaus iš Veterinarijos Akademijos į Medicinos fakultetą ir užsiėmiau tik studijomis. Lietuvių ~~aktyvistų~~ frontas, o kiek vėliau ir nuo jo atskilusi Lietuvos Nacionalistų Partija buvo vokiečių uždaryta. Bet koks viešas lietuviškas veikimas buvo užgniaužtas. Bet taip tęsėsi neilgai ir 1942 m. pradžioje pasirodė Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga ir Lietuvių ~~frontas~~ - dvi ~~slaptos~~ organizacijos (tikslios jų atsiradimo datos aš nežinau).

Rodos, kad 1942 m. pradžioje mane kalbino Žukauskas būti Lietuvių ~~fronto~~ spaudos platintoju Žemaitijoje, tačiau aš sutikau juo būti tik Raseinių apskrityje, numatydamas tam tikslui Raseiniuose Urbutį. Keletą Lietuvių ~~fronto~~ informacijų ~~aš~~ jam esu perdavęs.

1942 m. pavasarį, rodos, mane Žukauskas pristatė

plk. Jankauskui, su kuriuo 1941 m. vasarą teko susipažinti Lietuvių ~~akt.~~ <sup>fronto</sup> sąjūbe, kaip organizacinio skyriaus viršininku. Pasikalbėjime jis manęs paklausė, ar ~~ne~~ negalėčiau jam patalkininkauti truputį kariškose reikaluose. Aš sutikau, ir jis mane, maždaug po savaitės laiko, pasikvietė pasikalbėjimui, kuriame minėjo, kad reikią jam kai kuriuose miestuose žmonių tvarkyti kariškiams dalykams, būtent suorganizuoti nedidelius būrelius ar būrius apskrities miestuose. Tam tikslui tinka bet kokio laipsnio kariai. Tam tikslui davė nedidelę instrukciją raštu, kuriameėjo kalba apie "vietinius būrius". Kartu plk. Jankauskas paprašė jam pristatyti vieną žmogų, kurį jis galėtų panaudoti kaip ryšininką.

Tuo reikalu ~~es~~ smulkiau ~~i~~ pasikalbėjau su Čyvu, kuris sutiko būti ryšio žmogumi pas plk. Jankauską.

✓ Kiek vėliau paaiškėjo man ir tikroji vietinių būrių paskirtis. Mat, politinė vadovybė galvojo, kad Lietuvos atgimimas eis panašiai, kaip 1918 m.: vokiečiai išlėto slinkdami iš Lietuvos leis sudaryti lietuvišką kariuomenę, kuri stabdys Raudonąją Armiją. Kadangi 1942 m. jau buvo kelios organizacijos (Lietuvių Frontas, Liet. laisvės kovotojų sąjunga ir turbūt dar kitos), kurios tuo momentu pradės varžytis dėl valdžios, tai Vietinių būrių tuo laiku uždavinys bus paimti pirmąjį <sup>iemis</sup> į savo rankas miesto ar miestelio tvarkymą ir išlaikyti jį iki bus čia pravesta mobilizacija,<sup>4</sup> ne daugiau kaip 48 val. Po

to vietinių būrių uždavinys baigiasi ir jie eina bendra tvarka į mobilizaciją. Kadangi toks trumpas buvo numatytas vietiniams būriams veikimo laikas, tai ir jų kiekis buvo griežtai apribotas: įtraukti kuo mažiausią skaičių žmonių, tik būtinais reikalingus tikslui pasiekti. Tuo būdu bus kuo mažiausias skaičius žmonių, kurie į mobilizacinius šaukimus pavėluos, o be to, šiuo momentu tai yra tiksliau saugumo sumetimais, nes mažą kiekį žmonių bus sunkiau vokiečiams dešifruoti.

✓ Iš miestų, kuriuose reikia sudaryti vietinius būrius, buvo sudaryta Žemaitijos miestai. Darbas nėra skubus, bet turi būti itin atsargus ne tik nuo vokiečių, bet ir nuo saviškių, kitų organizacijų, kurios valdžios irgi tok trokšta. Žodžiu, kaip man atrodo dabar, lokio kailis jau buvo pradėtas pardavinėti dar visiškai nežinant kur pats lokys yra. Vis dėlto darbas iš lėto prasidėjo. 1942 m. pavasarį buvau pasiųstas pas Šiaulių apskrities viršininką Noreiką, su kuriuo išsiaiškinus buvo susitarta, kad Šiauliai vietinių būrius suorganizuos ir Mažeikiuose. Mat, Noreika buvo Lietuvių fronto atstovas Šiaulių apskrityje.

Ta pačia proga nuvažiauvau į Telšius ir ten užėjau pas majorą Svilą (jį buvo nurodęs plk. Jankauskas), su kuriuo buvo sutarta, kad vietiniai būriai jo iniciatyva bus suorganizuoti Telšiuose ir Kretingoje.

Iš paminėtųjų, Noreika 1943 m. buvo išvežtas į Vokietiją. Mjr. Svilas kur dabar yra - nežinau. Nuo pirmo

- 21 -

pasimatymo su juo daugiau niekada nebuvo susitikę. Kalbėjomės tada su juo įstaigoje. Gyvenamasis butas buvo, rodos, Telšių miesto vakarinėje dalyje, bet tikslaus adreso neprisimenu.

Grižęs iš kelionės tuojuo vėl susiriaišau su Žukausku ir prašiau jo, kad nuo manęs atimtų spaudos perdavinį Raseiniams. Šiam tikslui aš pasiūliau Ambrozaitį, kuris, rodos, ir perdavinėjo vėliau spaudą į Raseinius. Netrukus po to, už Lietuvių fronto spaudinius buvo suimtas Žukauskas, o praėjus kelioms dienoms ir Stasiukaitis. Atsargumo dėliai aš išvykau į provinciją, tėviškėn ir ten pragyvenau apie  $2\frac{1}{2}$  mėn. laiko.

1942 m. rudenį vėl suėjau su plk. Jankausku, kuris nurodė, kad reikia vietinių būrių organizavimą tęsti toliau Raseiniuose, Tauragėje, Vilkaviškyje.

Gerai neprisimenu, bet rodos, kad 1943 m. pradžioje apie vietinių būrių organizavimą susitariau su Broniu Urbučiu Raseiniuose, patarėdamas jam, kad spaudos platinimo darbą perduotų kam nors kitam.

Su šiais ryšis dėl vietinių būrių sudarymo buvo sudarytas per Gailiūną, kuris ten nurodė, rodos, miesto gaisrininkų komandos viršininką Smulkevičių (jo vardo ir gyvenamosios vietos nežinau), kuriam atvažiavus į Kauną Gailiūnas jį suvedė su manimi. Po to jis mane retkarčiais aplankydavo ir viską išsiaiškindavome. Kur dabar yra Smulkevičius, nežinau. Paskutinį kartą su juo mažiausi,

rodos, balandžio mėn. pabaigoje ar gegužės mėn. pradžioje, Kaune. Kalbėjomės labai trumpai.

Vilkaviškio apskrityje vietinius būrius organizuoti buvo pavesta lt. <sup>Lejokui</sup> Žemaiteliui (ryšį su juo sudarė Čyvas), kurio ~~as~~ visiškai nepažįstu. Kur jis dabar randasi, taip pat nežinau.

Marijampolės apskrityje vietinius būrius suorganizuoti buvo pasižadėjęs lt. Juozapavičius, Vytautas, kuris, rodos, dirbo inžinieriumi cukraus fabrike. Paskutinį kartą su juo mačiau š. m. kovo mėn. Kaune, g-vėj. Kalbėjome nedaug - apie gen. Plechavičiaus organizuojamą rinktinę. Kur jis dabar, nežinau.

Rokiškio ir Biržų apskrityse vietinius būrius buvo pavesta suorganizuoti kpt. Černiui. <sup>Pradui</sup> Ryšį su juo sudarė taip pat Čyvas. Aš kpt. Černiaus visiškai nepažįstu ir dabar kur jis randasi, \* nežinau.

Panevėžio apskrityje vietinius būrius organizavo, rodos, kad kpt. Ramonis, su kuriuo ryšį palaikydavo irgi Čyvas. Kada paskutinį kartą jį mačiau, gerai neatsimenu. Rodos, kad 1944 m. pradžioje pas Čyvą, kur jis buvo atvykęs pasiteirauti dėl organizuojamos Plechavičiaus rinktinės. Kur jis dabar yra, \* nežinau.

Utenos apskrityje vietinius būrius organizuoti buvo pavesta lt. Maželiui, kuris, rodos, ten buvo apylinkės teisėju. Kartu iš Utenos ėjo ryšis, dėl vietinių būrių organizavimo, į Ukmergę ir Zarasus. Kas tuose miestuose juos organizavo, ~~as~~ nežinau, nes su Ukmerge ir Zarasais

tiesioginio ryšio nebuvo, o ir su pačiu lttn. Maželiu ryšį palaikė Čyvas. Kur dabar yra lttn. Maželis, nežinau. Paskutinį kartą su juo mačiausi, rodos, 1944 m. kovo mėn. pradžioje, Čyvo kambaryje. Tuo laiku jis, rodos, jau buvo įstojęs į gen. Plechavičiaus rinktinę ir čia į Kauną atvažiavęs buvo, rodos, rinktinės reikalais.

Kas organizavo vietinius būrius Kėdainių apskrityje, Kauno mieste ir apskrityje, ~~ar~~ visiškai nežinau, nesu apie tai girdėjęs ir iš Čyvo. Todėl manau, kad Kauno apskrities vietinių būrių organizatorius turėjo tiesioginį ryšį su pačiu plk. Jankausku. Bet ar iš tikro panašiai buvo, negaliu to pasakyti, nes nežinau.

Taip pat visiškai nieko negaliu pasakyti ir apie Vilniaus krašto apskritis, ~~ar~~ pačio Vilniaus, Švenčionių, Ašmenos, Svyrių.

Buvo ar nebuvo kas nors tose apskrityse daroma, ~~ar~~ nežinau.

Taip pat tenka pasakyti ir apie Alytaus bei Lazdijų apskritis. Ar buvo kas nors ten organizuojama, ir jei buvo, tai kas organizavo, ~~ar~~ taip pat nežinau.

Taip labai pamažu vietiniai būriai buvo organizuojami per ištisus 1942-1943 m. Ar buvo bent vienas apskrityje jie pilnai susiorganizavę, negaliu to tiksliai ~~pasakyti~~ <sup>žinoti</sup>. Tačiau visiškai tikras dalykas yra tai, kad Telšių ir Kretingos apskrityse jų organizavimas ne truputį nebuvo pradėtas. Su majoru Svilu nė vieną kartą ~~ne~~ po susitikimo 1942 m.

Telšiuose nesu matęsis. Kartą jis, atvažiuavęs į Kauną ir užsukęs pas plk. Jankauską pareiškė, kad Telšiuose ir Kretingoje lietuviai esą pakankamai gerai susiorganizavę ir dar ten organizuoti ką nors naujo jis neradęs reikalo. Koks ten Telšiuose ir Kretingoje buvo iš tikro lietuvių susiorganizavimas, ~~es~~ nežinau.

Tą patį galima pasakyti ir apie Vilkaviškio apskritį, su kuriuo ~~nebuvo~~ buvo absoliučiai jokio ryšio.

Nedaug geresnė padėtis buvo ir Šiaulių bei Mažeikių apskrityse. Nors ten buvo pradėta organizuoti kartu su Telšių apskritimi, tačiau kada Šiaulių apskrities <sup>apskritis</sup> Noreika buvo išvežtas 1943 m. kovo mėn. į Vokietiją, ryšis nutrūko ir su Šiaulių ir su Mažeikių apskritimis. 1944 m. pradžioje Čyvas ten buvo nuvykęs iš naujo organizuoti, tačiau nieko nelaimėjo, nes ~~ten~~ ten buvo gana plačiai apėmusi Laisvės Kovotojų Sąjunga, <sup>taip</sup> atrodė Čyvui.

Iš viso tenka pasakyti, kad Lietuvių ~~fronto~~ organizuotieji būriai buvo tik grynai partijos (Lietuvių ~~fronto~~) apsaugai. Tai parodo nedidelis jų skaičius ir jiems statomi uždaviniai.

Uždaviniai vietinių būrių buvo gana kuklūs. Svarbiausia du: 1) tamptai dirbant kartu su politine Lietuvių ~~fronto~~ vadovybe išsiaiškinti svarbesnius priešingų organizacijų vadus (ypač Geležinio Vilko) ir 2) apsirūpinti būriams reikalingu apginklavimu, nesinaudojant jokiais pinigėmis ~~prieš~~ <sup>premiomis</sup>.

Veikimo atžvilgiu, vietinių būrių darbas buvo suskirstytas į tris laikotarpius: organizacinį, parengties ir veiksmų. Deja, vietiniai būriai likvidavosi organizaciniame savo laikotarpyje. O tam priežastis buvo gen. Plechavičiaus rinktinės formavimasis. Paskelbus gen. Plechavičiaus atsisaukimą į tautą dėl vietinės rinktinės formavimo, visuomenės nuomonė buvo nevienoda. Vis dėl to atrodė, kad didesnė visuomenės dalis tam pritaria. Lietuvių Frontas savo laikraštyje "Laisvė" aiškios nuomonės nepasakė, tačiau žodžiu visuomenėje skleidė mintį, kad gen. Plechavičiaus rinktinę reikia remti. Tam tikslui buvo skatinami vyrai eiti į komendantūras registruotis, o kada prasidėjo stojimas, tai geresnieji ir daugiau pasimokę vyrai buvo atrenkami į Karo mokyklą Marijampolėje.

Pats plk. Jankauskas buvo mobilizuotas į Vietinės rinktinės štabą ir čia ėjo, rodos, organizacinio skyriaus viršininko pavaduotojo pareigas (organizacinio skyriaus viršininku, rodos, buvo plk. Šova). Kadangi besiformuojantiems daliniams trūko karininkų, tai plk. Jankauskas pranešė, kad visi karininkai, priklausę vietiniams būriams, tuojau registruotųsi ir stotų į rinktinę. Tuo būdu jiems, kaip pirmiesiems, bus galima parinkti vietas pagal jų pačių pageidavimą ir turimus etatus. Gi karininkų pavyzdžiu turėtų pasekti ir kiti, priklausę vietiniams būriams, vyrai. ~~xixix~~

Taip ir buvo. Ne tik iš vietinių būrių, bet ir iš viso Lietuvių Fronto daug žmonių stojo į Vietinę rinktinę, ir du metu organizuoti vietiniai būriai išnyko be jokios žymės.